

Verslag Kunsten '92 bijeenkomst Arnhem 21 juni 2013

“We zijn in een nieuwe tijd beland”, zegt Cile Schulz, Beleidsadviseur Cultuur van de gemeente Arnhem, “Je ziet dat sommige instellingen inmiddels heel snel de omslag naar nieuwe manieren van werken hebben gemaakt, maar dat het voor anderen heel moeilijk is. Het laatste rondetafelgesprek van Kunsten '92 vindt plaats in de foyer van het eigen theater van Toneelgroep Oostpool in Arnhem.

Het gesprek gaat met name over de vele aspecten van cultureel ondernemerschap, van inzetten op mode, tot een school met een eigen agentschap.

Kunsten '92-voorzitter Jet de Ranitz schetst de context: minister van Cultuur Jet Bussemaker heeft zojuist haar visiebrief gepubliceerd, de gemeenteraadsverkiezingen gaan volgend seizoen de agenda beheersen. Daarnaast neemt de minister een totaal andere houding aan ten opzichte van de cultuursector als haar voorganger: ze onderkent het belang van de kunsten, zet in op cultuureducatie en erkent dat in de situatie na de bezuinigingen lacunes zijn gevallen – met name op het gebied van talentontwikkeling. Maar ook op het gebied van convenanten waait er een nieuwe wind: “De minister ziet convenanten als een hefboom om gemeenten en provincies in het gelid te krijgen en extra bij te dragen aan kunst en cultuur.”

Ook in Arnhem is er veel ergernis over de gebrekkige afstemming tussen de verschillende overheidslagen. Gastheer Ruud van Meijel, zakelijk leider van Oostpool, schetst de situatie omtrent aanbod en afname van gesubsidieerd toneel bij de schouwburgen: “Het rijk heeft regionale gezelschappen opgetuigd die als opdracht hebben de schouwburgen in hun regio te bespelen, maar de schouwburgen in Gelderland hebben níet de opdracht om lokaal aanbod te presenteren. Oostpool, Introdans of Sonnevancx moeten enorm veel moeite doen om de schouwburg in bijvoorbeeld Apeldoorn ervan te overtuigen dat hun voorstellingen moeten worden opgenomen in de programmering.”

“Maar de gemeenten buiten de standplaats dragen toch niet bij aan het gezelschap?”, vraagt Mieke Conijn van Kunstenlab Deventer zich af. “De vraag is of dit model nog wel realistisch is”, zegt Schulz, “Wij zouden bijvoorbeeld willen dat jullie nog veel méér in Arnhem te zien zijn.” De Ranitz vult aan: “De structuur die ooit bedacht is door de commissie De Boer –het rijk neemt verantwoordelijkheid voor het aanbod, de gemeenten verzorgen afname– werkt niet meer. Er zijn nieuwe uitgangspunten nodig en in Den Haag wordt daar nu al over nagedacht.” Van Meijel heeft al een basis geformuleerd: “Het ontbreekt die schouwburgen aan een perspectief dat ze onderdeel zijn van een groter geheel. Alle instellingen moeten zich bewust zijn van hun rol in de hele infrastructuur.”

Mirjam Zegers, hoofd van de master muziekprogrammering van Artez, wijst op de destructieve gevolgen van het huidige cultuurbeleid: “Orkest de Ereprijs is een van de instellingen die onder de zaaglijn zijn gevallen bij het Fonds Podiumkunsten. Het blijkt voor de provincie dan heel moeilijk om de subsidie daarvoor te continuëren. Een vergelijkbaar verhaal geldt voor meerdere projecten die hun bestaansrecht al hebben bewezen.” Ook afstemming op het gebied van de verantwoording is nodig. Ondanks de belofte dat verslaglegging en administratie van subsidiegeld eenvoudiger zou worden, lijkt het omgekeerde het geval.

Tenslotte is er het terrein van talentontwikkeling: “Nu de productiehuisen zijn afgeschaft ligt alles bij de grote gezelschappen”, zegt Van Meijel, “Wij doen heel veel, maar het is te weinig.

De stroom van de talentontwikkeling is doorgeknipt. Maar vanuit Den Haag worden wij afgerekend op het hele traject. Tegelijkertijd is het theater- en dansproductiehuis in Arnhem, Generale Oost, niet omgevallen, maar slim gefuseerd met Wintertuin (literatuur) en Productiehuis Oost Nederland (pop). Ze krijgen nu heel weinig subsidie, maar vormen wel een schakel in de keten. Maar vanuit het rijk gezien bestaat het niet.”

De Ranitz vraagt of er ook positieve gevolgen zijn: “Het is duidelijk dat de bezuinigingen op talentontwikkeling visieloos waren, maar de nieuwe situatie geeft ook energie. In Amsterdam is er veel overleg tussen de Hogeschool voor de Kunsten en Toneelgroep Amsterdam en Frascati over hoe we dit nu gaan vormgeven, vanuit het idee dat het onze alumni zijn die het nieuwe veld moeten gaan invullen. In Maastricht, waar alles op het gebied van talentontwikkeling weggehaald is, ontstaat een nieuwe structuur tussen alle instellingen in.

Zegers schetst voor Arnhem een vergelijkbaar initiatief: “Artez begint The Real Agency (eerst heette het Artez Agency): een boekingsbureau voor conservatoriumstudenten en net-afgestudeerden. Artez kan verbindingen maken tussen podia, particulieren en bedrijven en stimuleert zo om onze musici te laten zien wat ze de wereld te bieden hebben. Onlangs boekte de Modebiënnale op het laatste moment een groot aantal musici. Het probleem is soms dat mensen denken dat het een hobby is, dan moeten we uitleggen dat het geld kost. Zo hebben wij een opvoedende taak.”

Ook de gemeente toont initiatief. Schulz: “We zijn een nieuwe tweejarige regeling gestart voor het midden en kleine segment. Cultureel ondernemerschap is daarin een belangrijk criterium. We zien veel aanvragers er enorm mee worstelen om een brede visie neer te zetten. Nu organiseren we workshops om kunstinstellingen op dat vlak bij te spijkeren.” Zegers: “Ik merk ook dat jonge mensen rare ideeën hebben: ze vinden subsidie vies en willen niet aanvragen. Wij proberen in de Agency studenten en mensen die al een paar jaar werken aan elkaar te koppelen. Alumni maken in vier jaar een enorme professionaliseringsslag door. Zij kunnen mensen die net van school komen leren hoe ze hun ondernemerschap kunnen verbinden met hun artistieke ontwikkeling.”

Van Meijel: “Ik vind het opvallend dat wij bij Oostpool nóóit gevraagd worden om te helpen met het schrijven van een subsidieaanvraag, of van een publiciteitsplan. Terwijl we daar wel voor open staan, en er ook de middelen voor hebben.”

Conijn ziet in Deventer een andere situatie: “De cultuursector maakt vier keer zoveel omzet als de totale subsidies, er is maar één organisatie die niet vijentwintig procent eigen inkomsten haalt. Met het Kunstenlab proberen wij kunstenaars een rol te geven in ruimtelijke ordening, plattelandsontwikkeling, economische innovatie, enzovoorts. We moeten de kunst en de maatschappij meer verbinden. Ik herkende op weg hiernaartoe in een winkel eikenhouten stoelen die het resultaat zijn van de samenwerking tussen een ontwerpstudio en een reïntegratiebedrijf. We helpen dus niet alleen kunstenaars verder, maar ook bedrijven. Wij werken inmiddels op basis van waardebepaling achteraf. Zoveel vertrouwen hebben we in de waarde die we toevoegen.”

Henk Dassen, van het Arnhemse amateurtheater Huis van Puck, past op zijn eigen manier zijn bedrijfspactijk aan: “Ook wij moeten op zoek naar een ander verdienmodel. Tegenwoordig verhuren wij onze ruimtes, vroeger konden amateurgroepen ze gratis gebruiken. Je moet mensen een beetje opvoeden, maar als je het ze uitlegt begrijpen ze het wel.”

Zegers waarschuwt voor al te groot optimisme: “De banken en het bedrijfsleven hebben al duidelijk gemaakt dat zij het gat van de teruglopende subsidies niet kunnen vullen. Ondernemerschap is een droom die niet in iedere sector zal uitkomen. Daarin moet door het beleid gedifferentieerd worden. De waarde van muziek is vluchtig maar goed te verspreiden.”

Van Meijel: “Sommige instellingen kunnen de omslag ook niet maken en volgens mij moet je dat soms ook laten gebeuren. Hoeveel producten houden het veertig jaar vol? Er is ook moed voor nodig om de stekker eruit te trekken.” Conijn: “Het zou al beter zijn als instellingen zich minder richten op hun producten en meer op hun competenties.”

Het gesprek komt op cultuureducatie. Er leven brede zorgen over de mate waarin kinderen op school in contact worden gebracht met kunst en cultuur. Zegers: “Of mensen al dan niet zelf muziek maken is nu de belangrijkste indicator of ze geneigd zijn een concert te bezoeken. Complexe muziek kom je niet zomaar tegen. Met de verschraving van het muziekonderwijs in de afgelopen decennia wordt het voor organisaties moeilijker om nieuwe publieksgroepen te bereiken. De sector moet een grotere afstand overbruggen dan voorheen.”

De Ranitz geeft tegenwicht: “Er is niet minder vraag naar educatieve activiteiten, integendeel: het aanbod kan de vraag nauwelijks bijhouden.” Van Meijel: “Dat klopt, maar het is weinig georganiseerd. er zijn enorm veel partijen, alle overheden bemoeien zich ermee, agentschappen staan tussen de kunst en het onderwijs.”

Esther Ruiten, van de gemeente Arnhem, antwoordt op een suggestie dat de onderwijswethouder betrokken moet worden: “Dat blijkt in de praktijk heel moeilijk. We werken nu aan een convenant. Maar je merkt dat men in het onderwijs nu heel erg bezig is met de basisvaardigheden en men niet zo’n boodschap heeft aan nieuwe taken.”

Zegers: “Maar als kinderen elke dag met kunst en cultuur bezig zijn, gaan taal en rekenen ook beter. Voor muziek is dit overtuigend aangetoond in een groot Duits onderzoek.”

Schulz: “Onderwijs wil het liefst een compact aanbod. Cultuureducatie kost veel geld, maar waar gaat het naartoe?”

Van Meijel vraagt zich hetzelfde af: “We maken jongerenvoorstellingen in een trailer op het schoolplein. Daar passen twee klassen in, het duurt precies een lesuur. Dat is niet aan te slepen. Maar de scholen betalen dat met de cultuurkaarten van de leerlingen. We bieden dat nu te goedkoop aan, er moet geld van ons bij. Scholen besteden hun geld dus niet aan dat soort dingen.”

“In Deventer”, vertelt Conijn, “is in de beelden de kunst een hele laag opgelost: tussen de galeries en de musea zit nu een gat, waar vroeger de CBK’s en de presentatieinstellingen zaten. Dat is een probleem want de talentontwikkeling stagneert. Professionele feedback op beginnende kunstenaars ontbreekt.”

“Daartegenover staat dat nieuwe kunstenaars anders denken”, reageert Schulz, “Die zijn niet bezig met musea, maar willen eigen presentatieplekken maken. In het gunstigste geval ontstaat, buiten de instituten om, een buddy-systeem van jonge en meer ervaren kunstenaars. Daarbij kan de gemeente met heel weinig geld toch dingen voor elkaar krijgen, bijvoorbeeld als intermediair.”

Zegers: “Maar voor veel kunstenaars is dat een heel zwaar bestaan. Ik ken heel goede musici die zich afvragen of ze onder deze omstandigheden wel willen en kunnen kiezen voor een professionele loopbaan in de muziek.”

De Ranitz snijdt een nieuw onderwerp aan: “Wat zijn de uitdagingen van deze stad? Maastricht heeft te maken met krimp; in Brabant kan kunst de groei nauwelijks bijbenen. Wat

is er specifiek voor Arnhem en welke maatschappelijke initiatieven zou je kunnen verbinden met welke kunst?"

Freek Roffel van Stichting Atelierbeheer SLAK doet een oproep aan de gemeente om broedplaatsen beter te ondersteunen: "De gemeente heeft veel lege panden waar wij mogelijkheden zien. Met minimale middelen kunnen wij daar wat mee, maar nu moeten we marktconforme huren betalen en dat redden we niet. Voor de gemeente zou het financieel niet veel uit moeten maken, want nu is er een commerciële leegbouwbeheerder nodig. En er zijn genoeg succesvolle voorbeelden, zoals de broedplaatsen aan de Trans en in de Looierstraat."

De Ranitz: "Het kan een insteek zijn voor de gemeenteraardsverkiezingen dat er beleid komt voor culturele bestemmingen van leegstaande panden."

Al snel komt het gesprek op hét uithangbord van de creatieve industrie in Arnhem: mode. Ruiten somt op: "Het is nu Modebiënnale, met daaraan gekoppeld een grote tentoonstelling, een educatieproject, een stadsporgramma en een podium voor kennisontwikkeling en technologie. Die trekken allemaal een ander publiek. En de biënnale is onderdeel van een grotere modeinfrastructuur."

Desgevraagd zegt Van Meijel dat Oostpool niet heeft overwogen om mee te doen, bijvoorbeeld met een speciale theaterprogrammering in eigen huis: "De Modebiënnale trekt niet genoeg om zo iets specifieks te doen. Het levert veel bedrijvigheid op in de stad, maar de indirecte effecten zijn dunnetjes."

De effecten van de inzet op mode blijken uiteenlopend en moeilijk hard te maken. Zegers: "Het is de vraag hoe je het kunt openen voor andere disciplines." Dassen: "Maar als je kijkt naar het Modekwartier in Klarendal, met al die winkels en ateliers; de wijk leeft op." Schulz: "we merken soms dat andere sectoren soms scheve ogen hebben."

Van Meijel is stellig: "Je moet er nog veel méér op inzetten. Het kan nog tien keer beter. De biënnale is nu nog te klein en te provinciaal om een motor zijn voor de rest. Als je het echt wilt als stad moet je er als stad veel meer in investeren."

Ten slotte komt het gesprek (opnieuw) op cultureel ondernemerschap, door een opmerking van Mirjam Zegers: "Subsidieregels straffen (nog steeds) cultureel ondernemerschap af, en dat komt mede omdat ondernemerschap overal totaal anders wordt gedefinieerd." De logische vraag van De Ranitz: "Hoe moeten we ondernemerschap dan definiëren?"

Van Meijel: "Het gaat om leiderschap, visie, financieel management, kortom: je integrale bedrijfsvoering, maar in het beleid wordt het echter vaak vertaald in het percentage eigen inkomsten. Ik denk dat arbeidsproductiviteit ook een goede maatstaf zou zijn: daar scoort de kunst naar verhouding goed in: we werken enorm hard en efficiënt voor relatief weinig geld."

Conijn: "Ik zit nu in een jury die gaat over productontwikkeling en daar hanteren we een aantal criteria: Herken je kansen en behoeftes? Ontwikkel je van daaruit producten of diensten? Durf je daar risico in te nemen? En weet je het in de markt te zetten? En die markt kan bijvoorbeeld ook de overheid zijn."

Zegers: "Bij ArteEZ trainen we studenten ook in de vraag hoe ze hun specifieke muzikale inhoud kunnen verbinden met bijpassende locaties, publieksgroepen en financieringsvormen."

Maar Zegers voelt toch enig ongemak bij de huidige beleidsprioriteiten: “Oorspronkelijk gingen subsidies over het behouden van wat waardevol maar niet rendabel was; nu worden ze meer en meer gekoppeld aan publieksaantallen. Daarbinnen zit een subsidieparadox.”